

Fochteloërveen

Hoogveenparel in Nederland

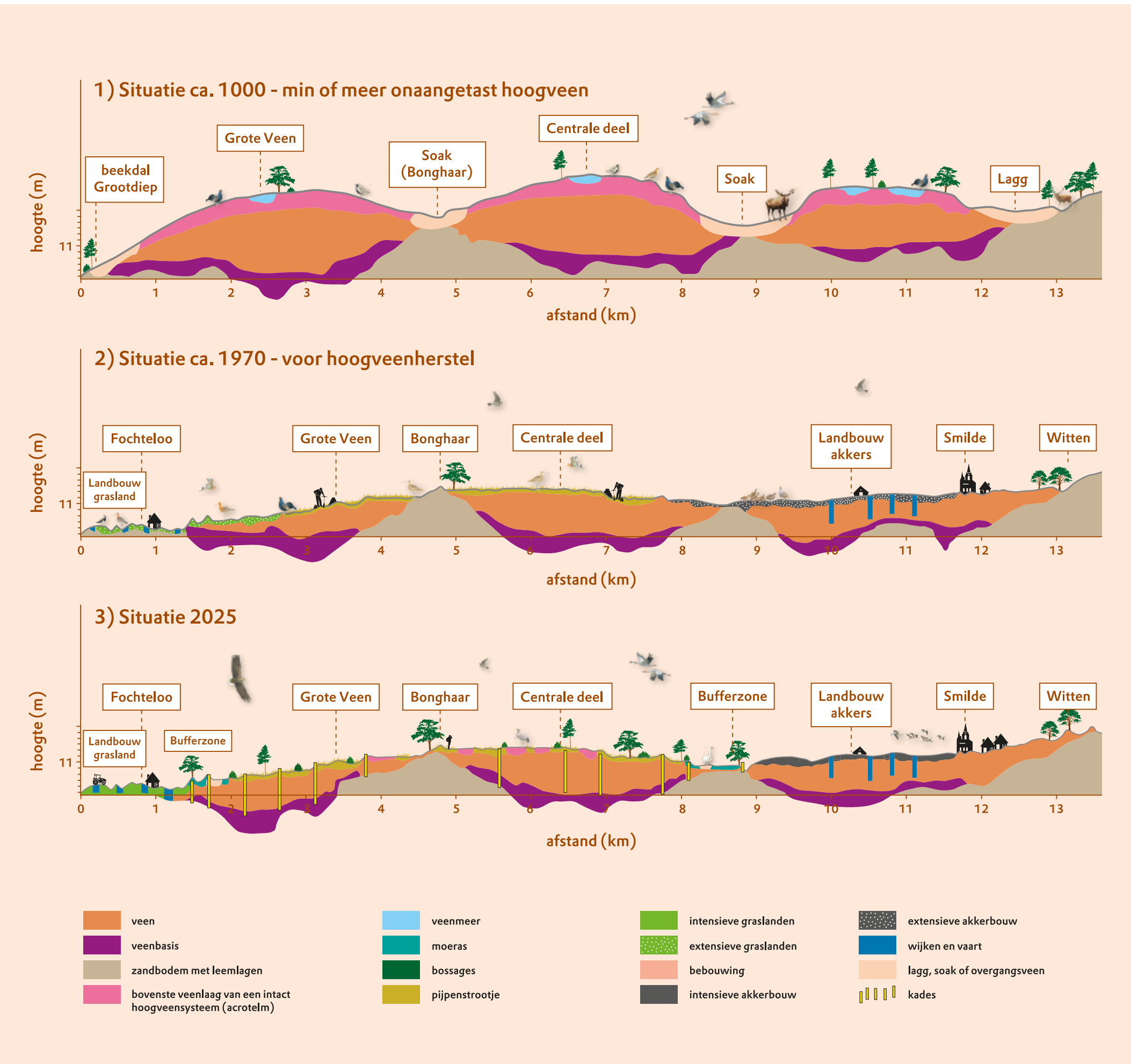
Open, uitgestrekt en kletsnat! Hier op de grens van Friesland en Drenthe ligt een unieke hoogveenparel. Het Fochteloërveen is een van de grootste restanten met Atlantisch hoogveen in West-Europa. Nederland is verplicht om deze kwetsbare natuur te beschermen en te behouden.

Een veilige plek

Het moerassige gebied biedt veel dieren een veilige broed- en/of slaapplek. Een plek waar vrijwel geen mensen of roofdieren kunnen komen. Dat betekent rust voor bijvoorbeeld kraanvogel, paapje, adder, zeearend, slangenarend, gladde slang, toendrarietgans, heikikker, noordse glazenmaker en het veenhooibeestje. Het heeft zeldzame natuurwaarden en maakt daarom deel uit van het Europese netwerk van Natura 2000-gebieden.

Wat is hoogveen?

Het plantje veenmos is de basis van het hoogveen. Het kan ongelooflijk veel regenwater vasthouden. Het veenmos sterft van onderen af, maar verteert nauwelijks. En het groeit sneller dan het afbreekt. Zo ontstaat een dik veenpakket waarin weer nieuwe planten kunnen groeien.

Historie van hoogveenvorming rond het Fochteloërveen.

Weetje:
Een levend hoogveen bestaat voor 97% uit water, melk voor 'slechts' 88%.

Veenmossen vormen de basis voor hoogveen

Feiten en cijfers Fochteloërveen

- 1938: eerste aankoop door Natuurmonumenten
- Circa 4.000 hectare groot
- 1.500 hectare hoogveen en heide
- 300 Rode Lijstsoorten
- 20 soorten veenmos
- Natura 2000: Europese topnatuur
- 2001: eerste jonge kraanvogels geboren
- 2024: 11 broedparen kraanvogels
- 2030: kadeherstel gereed

Gevoed door regenwater

Je hebt venen in vele soorten en maten. Alle venen zijn nat en herbergen veel verschillende planten. Een hoogveen is bijzonder omdat het alleen gevoed wordt door regenwater. Een hoogveen is nat, zuur en zeer voedselarm. Deze combinatie is uniek en creëert een leefgebied met veel bijzondere soorten.

Klimaatbuffer

Het veenpakket werkt als een grote natuurlijke spons die regenwater opneemt en vast kan houden. Heel nuttig bij hoosbuien, omdat het helpt wateroverlast te voorkomen. Bovendien kan veenmos grote hoeveelheden koolstofdioxide (CO₂) opslaan en vasthouden. Veenlandschappen vormen hierdoor een belangrijke buffer in ons veranderende klimaat.

Bijzondere planten

In regenwater zitten maar heel weinig voedingsstoffen. Planten van veengebieden, zoals veenmossen, zijn hier helemaal op aangepast. En daar zitten dus ook hele speciale en zeldzame soorten bij. In dit gebied zijn 20 soorten veenmos te vinden, die elk hun 'eigen' plek hebben. Het prachtige, wijnrode hoogveenveenmos dat bulten vormt, kan heel goed water vasthouden. Andere soorten zoals waterveenmos hebben een lossere structuur en laten gemakkelijker water door. Zij groeien in natte slenken. Alle veensoorten samen zorgen voor een habitat waarin allerlei bijzondere planten zoals lavendelheide, kleine- en ronde zonnedauw, eenarig wollegras en veenpluis voorkomen.

Slangen houden van hoogveen

De gladde slang voelt zich thuis in dit gebied. Net als de adder, levendbarende hagedis en de ringslang. Dit zijn koudbloedige dieren. In het voorjaar moeten ze eerst opwarmen. Je kunt ze dan zien liggen, op luwe, droge en zonnige plekken in de heide.

Gladde slang

Toekomstbestendig

Herstel van kwetsbare natuur

Stikstof, klimaatverandering en verdroging zetten de natuur in het Fochteloërveen onder druk. Rondom het gebied is veel veen afgegraven en ontwaterd. Hierdoor is het veen daar ingeklonken, en ligt het Fochteloërveen nu hoger dan de omgeving.

Waterdichte kades

Bovenstaande heeft tot gevolg dat regenwater, dat normaal in hoogveen wordt vastgehouden, snel wegloopt. In het verleden zijn al kades van veen, folie en hout aangelegd, om het water vast te houden. Deze kades hebben voor een flinke toename van veenmos en zelfs kleine oppervlaktes levend hoogveen gezorgd. Helaas zijn de kades minder duurzaam dan gehoopt en zijn ze op veel locaties lek, waardoor het herstellende hoogveen weer onder druk staat. Daarom worden de kades vervangen door duurzamere zandkades.

Werken aan natuurherstel

De nieuwe kades worden gemaakt van zand en leem. Het zand komt uit een zandwinlocatie dichtbij en wordt via een ondergrondse pijpleiding elektrisch naar de opslagplek gepompt. Het leem maakt de nieuwe kades waterdicht. Er wordt in fases gewerkt (zie de verschillende kleuren op de kaart). Daar waar het kan worden oude kades weggehaald en nieuwe kades met zand en leem teruggelegd. Doel is om de nieuwe kades op te laten gaan in het landschap. Ze worden met heideplagsel bestrooid, waardoor ze sneller begroeid raken. Een ecooloog houdt toezicht zodat planten en dieren zo veel mogelijk worden gespaard. Ook werkt de aannemer alleen buiten het broedseizoen.

Kade van zand met aan de hoogwaterzijde een leemlaag.

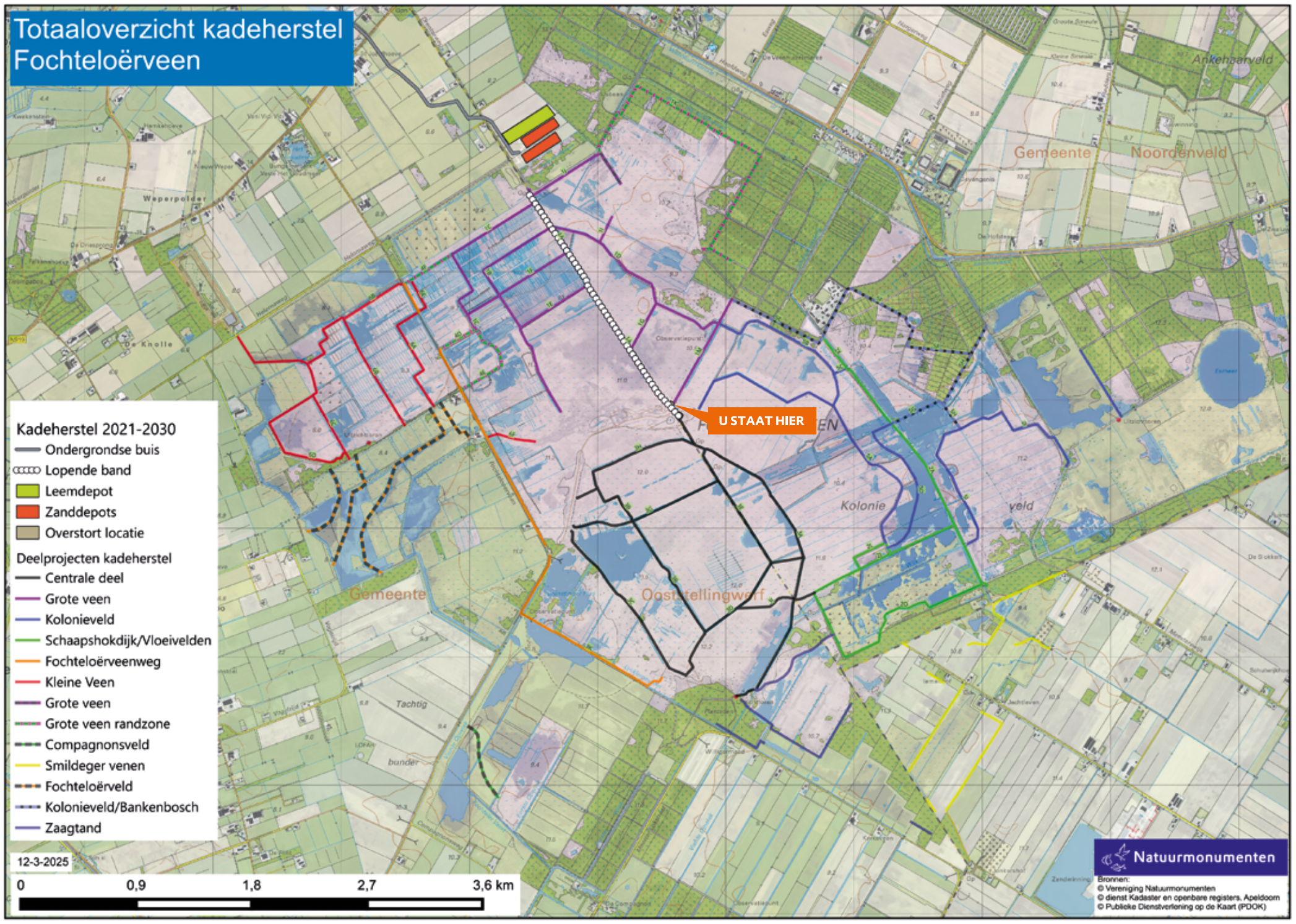
Lavendel- en dopheide

Herstelde kade

Feiten en cijfers kadeherstel

- 2021: start kadeherstel
- 2024: 20 kilometer herstelde kade
- 2024: start emissiearm werken (met behulp van Groene Kade)
- 65 kilometer kade wordt hersteld
- 89 verstelbare stuwen worden aangelegd
- 55 winterverblijven voor reptielen worden gemaakt
- 73 compartimenten worden hersteld
- 2030: kadeherstel gereed

Het kadeherstel is in 2021 gestart. In totaal wordt er ruim 60 kilometer aan lekke kades hersteld. Het herstellen van het gebied doen we niet alleen. We werken samen met Staatsbosbeheer, de landelijke overheid, de provincies Fryslân en Drenthe, de gemeenten Ooststellingwerf, Noorderdrenthe, Midden-Drenthe en Assen, en de waterschappen Wetterskip Fryslân en Noorderzijlvest.

Compartimenten

Binnen het Fochteloërveen zijn veel hoogteverschillen ontstaan door het winnen van veen. Het hoogste deel ligt op 12,50 meter boven NAP en aan de randen ligt het tot wel 6 meter lager. Compartimenten zorgen ervoor dat de juiste waterstanden kunnen worden ingesteld voor hoogveenherstel en dat de peilverschillen in kleine stapjes worden overbrugd.

Pijpenstrootje dominant

Als je hier om je heen kijkt lijkt het hoogveen één grote grasvlakte. Pijpenstrootje groeit hier goed vanwege stikstof en/of verdroging. In een gezonde hoogveenkern groeit geen pijpenstrootje en hebben veenmossen en heide de overhand.

Gezond hoogveen

(Score Mosse, Zwedew)

Duurzaam kadeherstel

Geen extra stikstof in de natuur

Natuurmonumenten wil met de werkzaamheden zo weinig mogelijk stikstof en CO₂ uitstoten. De aannemerscombinatie Groene Kade heeft daarom de opdracht om de werkzaamheden uit te voeren met tenminste 85% minder emissies dan bij een reguliere aanpak.

Zand- en leemtransport naar kades

Transportbanden

De aannemer zet zoveel mogelijk elektrische machines in of machines die rijden op waterstof. De 2 kilometer lange transportband vervoert zand en leem. Dit scheelt maar liefst 20.000 keer een volle vrachtwagen, die nu niet heen en terug door het natuurgebied hoeft te rijden. Na afronding van de klus in het Fochteloërveen, kunnen de transportbanden weer op andere plekken worden ingezet.

Invloed herstelmaatregelen op klimaat

Het kadeherstel maakt deel uit van een Europees (LIFE) project voor het verbeteren van de natuur. In dit EU-project werken Natuurmonumenten, Natuurpunt, Wageningen University & Research en Eurosite aan het herstellen van veengebieden in Nederland en Vlaanderen. Dit is mogelijk met financiële steun van de provincie Fryslân en de Europese Unie.

Klimaatonderzoek

Veengebieden behoren tot de meest koolstofrijke ecosystemen ter wereld. Hier kan heel veel CO₂ in de bodem worden opgeslagen. Met het herstel van de natuur in het Fochteloërveen kan zo de uitstoot van CO₂ worden verminderd en de natuurlijke koolstofbalans worden hersteld. Wageningen University & Research doet in het gebied dan ook onderzoek naar de effecten van de maatregelen op ons klimaat.

Meetmast in het Fochteloërveen.

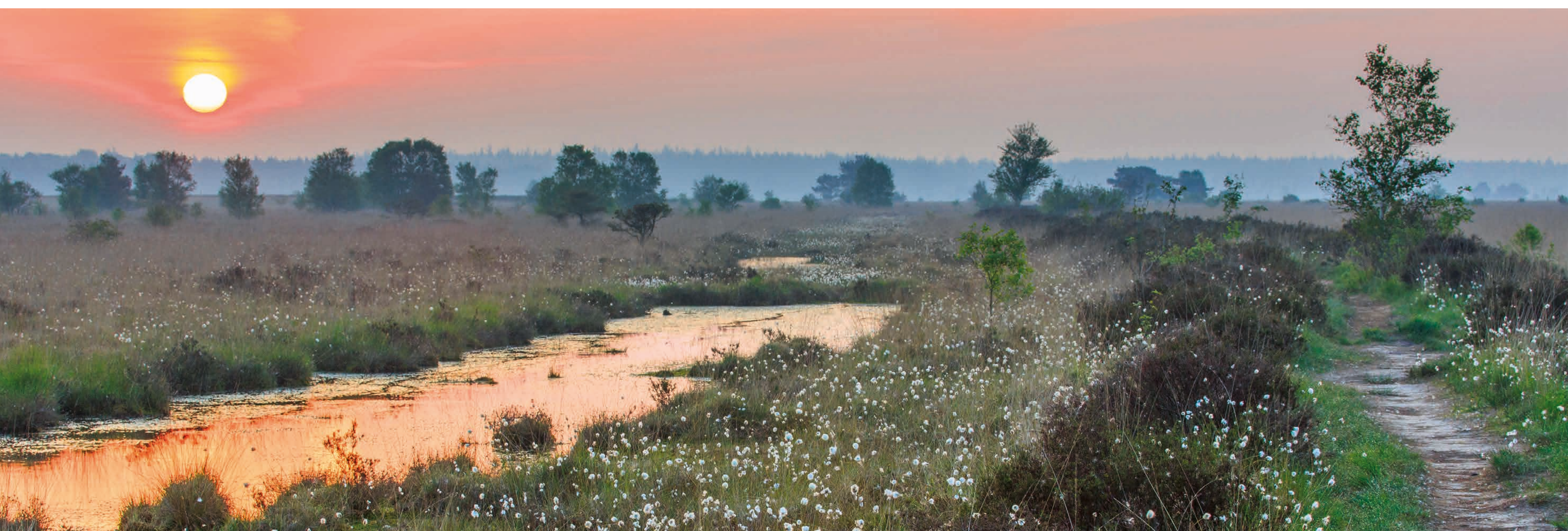
Meten is weten

Voor het onderzoek is er halverwege juni 2024 een meetmast – ofwel een fluxtoren – in het Fochteloërveen geplaatst die de eddy-covariantietechniek volgt. Tot en met 2028 zal deze meetmast de opname van koolstofdioxide en methaan (broeikasgassen) meten. Dit moet duidelijk maken hoe het herstel van de kades de koolstofdynamiek van het veen beïnvloedt.

Veenhooibeestje

Dit bijzondere vlindertje kun je begin juni zien vliegen. Het is een zeldzame vlinder die alleen nog in dit deel van het land voorkomt. Dopheide is een belangrijke nectarplant. De rups leeft en overwintert op eenarig wollegras. Beide plantensoorten zijn kwetsbaar, maar komen wel in het Fochteloërveen voor.

Onderzoeksprojecten

Herstellen voor de toekomst

Behalve naar de opslag van broeikasgassen, wordt er ook onderzoek gedaan naar het herstel van de veenmosplanten. Dit gebeurt samen met onderzoekers van de Radboud Universiteit en de Universiteit Utrecht.

Biologisch afbreekbaar

Veenmos kan niet groeien in open water. Het heeft iets nodig wat structuur geeft. Zo wordt bijvoorbeeld onderzocht of we deze structuren kunnen creëren met biologisch afbreekbare elementen die het veenmos helpen op te starten, zodat het hoogveenherstel wordt bespoedigd.

Noordse glazenmaker

Deze prachtige libel kun je in de nazomer boven het veen zien vliegen. Het is een echte hoogveenspecialist. De larven leven jarenlang in watertjes met veel veenmos. In deze voedselarme en zure omstandigheden leven maar weinig andere soorten. De larven kunnen zo veilig uitgroeien en verpoppen tot een libel.

Veenmosgroei

We voeren verschillende experimenten uit om het hoogveenherstel te bespoedigen. Als er veel pijpenstrootje staat is het voor veenmos lastig om voldoende licht te krijgen voor goede groei. Daarom experimenteren we met het spitten van pijpenstrootje, maaien van pijpenstrootje, inbrengen van veenmossen en het opvullen van open water met overtollig veen van het kadeherstel. Deze experimenten worden onderzocht om te leren welke maatregelen het beste werken om het hoogveenherstel te bespoedigen.

Radboud Universiteit

Universiteit Utrecht

Meer informatie en
nieuws over dit gebied?
Scan de QR-code!

Colofon

Tekst: Natuurmonumenten
Vormgeving en realisatie: Buro NIV, Oscar Langevoord
Beeld: Shutterstock, Michel Viskens, Natuurmonumenten
Illustratie: Buro NIV, Oscar Langevoord